

Trudy Dehue is emeritus hoogleraar wetenschapstheorie en wetenschapsgeschiedenis (Rijksuniversiteit Groningen). Haar laatste boek heet *Ei, foetus, baby. Een nieuwe geschiedenis van zwangerschap*. Voor meer informatie zie trudydehue.nl.

Het feit als eindproduct

Frank van Wijck, Femke Veldman, Mariëlle van Avendonk

Trudy Dehue benadert wetenschappelijke kennis vanuit het perspectief van de wetenschapsonderzoeker. Ze stelt dat feiten het eindproduct zijn van een proces en dat wetenschappers zich hiervan bewust moeten zijn. Op die manier kunnen zij een meer democratische wetenschap bedrijven.

Is er een toename van het aantal gevallen van ADHD? De feiten lijken erop te wijzen. Is er een toename van het aantal abortussen? Publicaties over de gestegen abortuscijfers veroorzaakten veel ophef. Maar geeft zo'n getal wel een rechtstreekse weerspiegeling van de werkelijkheid? Wat we in beide gevallen zien, stelt Dehue, is een getal waaraan een normatieve definitie of classificatie van het onderzochte fenomeen vooraf is gegaan. 'In zo'n afgerond feit zit een hele geschiedenis van classificaties', stelt zij. En dat is iets waar wetenschappers zich terdege bewust van moet zijn om waardevolle kennis te kunnen leveren. Classificaties hebben immers consequenties, zowel voor het individu als voor de samenleving.

'Feiten zijn het resultaat van keuzes, geen objectieve waarheden'

VAN DEFINITIES TOT FEITEN

Neem het voorbeeld van ADHD. De cijfers hierover zijn afhankelijk van het besluit om bepaald gedrag tot het domein van de psychiatrie te rekenen en vervolgens van de vraag wat precies als ADHD wordt gedefinieerd en hoe dat moet worden gemeten. Omdat de antwoorden op deze vragen sterk variëren, doen ook de bevolkingscijfers dat. Een stijging heeft echter niet alleen statistische gevolgen. Dehue legt uit: 'Mede door het verbreden van de psychiatrische classificaties zitten we nu met het probleem dat de jeugdhulpverlening niet meer te betalen is. De onmacht en het verdriet van een kind en de ouders kunnen echt zijn, maar het is niet neutraal om levensproblemen te bezien als individuele stoornissen. Daarmee worden ook mensensoorten in het leven geroepen, en daar raakt vervolgens een hele samenleving op ingericht.' Een soortgelijk fenomeen deed zich recentelijk voor met de abortuscijfers. 'Voor wie goed kijkt, hebben de stijgende cijfers sinds 2019 alleen betrekking op de allereerste periode na een bevruchting', vertelt Dehue. 'Al vanaf de achtste week

van de zwangerschap, is juist een daling te zien.' Deze stijging in het prille begin komt bovendien door veranderingen in de betekenis van de classificaties "zwanger" en "abortus". 'In vroegere eeuwen, zonder tests, gold een vrouw pas als zwanger als dat van buitenaf zichtbaar was', zegt ze. 'Daarvoor kon ze zelf proberen de menstruatie op te wekken. Het woord abortus voor het ongedaan maken van een bevruchting bestaat pas sinds de twintigste eeuw. En in de late twintigste eeuw telde "de overtijdbehandeling", kort na de eerste uitgebleven menstruatie, ook nog niet als een abortus mee. Nog belangrijker is dat er sinds 2019 een test bestaat die HCG kan detecteren voordat de menstruatie is uitgebleven. Deze test wordt "zwangerschapstest" genoemd. Dit heeft ervoor gezorgd dat ook de toepasselijkheid van het woord abortus is vervroegd. Vrouwen zijn hierdoor niet roekelozer geworden, zoals vaak werd gespeculeerd, maar juist voorzichtiger. Ze gaan al naar een abortuskliniek in een periode waarin de kans op een spontane miskraam nog heel groot is. Veel spontane miskramen worden nu dus eveneens geregistreerd als uitgelokte abortussen. 'De "abortuscijfers" stegen dus vooral door een verandering in de classificatie.' Dehue pleit voor verandering: 'Tot voor kort was je pas zwanger na de voltooiing van de nidatie, of nog later. Toen mifepriston in de jaren tachtig op de markt kwam, werd het niet als een abortivum gezien, maar als een "con-tragestivum", een middel tegen zwangerschap. Zou het snelle terugdraaien van een ongewenste bevruchting met een beetje mifepriston dan niet beter een "ontvruchting" kunnen heten?'

VRAGEN STELLEN

Het is belangrijk dat wetenschappers zich realiseren dat feiten eerder 'maaksels die maken' zijn dan rechtstreekse ontdekkingen, stelt Dehue. De voorbeelden hiervan zijn legio. Tijdens de COVID-periode stelde het *British Medical Journal* dat de aantallen COVID-patiënten afhankelijk waren van de gebruikte classificaties, terwijl het beleid rondom COVID daarop werd gebaseerd. 'Dit tijdschrift was open over belangrijke vragen', zegt ze. 'Wie tel je als COVID-patiënt? Gaat het alleen om degenen die de symptomen van de ziekte vertonen, en moeten die dan zijn vastgesteld door een arts? Tel je alleen mensen mee die positief reageren op een test, ook als ze niet ziek zijn? Wie moet die test dan hebben afgenomen en welk type test mag het zijn?'

Foto: Margot Scheepers

'Feiten zijn eerder "maaksels die maken" dan rechtstreekse ontdekkingen. En dat geldt des te meer als beleid erop wordt gebaseerd'

DEMOCRATISCHE WETENSCHAP

Ook voor de afnemers van wetenschap is het belangrijk om te beseffen dat feiten eindproducten zijn, stelt Dehue, omdat anders 'epistemische onrechtvaardigheid' op de loer ligt. Er is een democratische wetenschap nodig. Wetenschap moet niet vertellen hoe het zit, maar ook hoe haar kennis tot stand is gekomen; democratische openheid. 'Die bedrijf je niet als je ADHD presenteert als iets wat "tot uitdrukking komt" in bepaalde symptomen,' verduidelijkt ze. 'Je doet dat wel als je zegt: we spreken van ADHD als iemand voldoet aan die en die criteria. Dan maak je duidelijk dat het om mensenwerk met

definities gaat, die op redelijkheid in het licht van consequenties te beoordelen zijn. Mijn ervaring is overigens dat huisartsen dit vaak automatisch al doen.'

Handelen academische wetenschappers ook zo? 'Er zijn er die het kunnen,' zegt Dehue, 'maar de meeste hebben geleerd dat vooral meten, de laatste stap dus van feitenproductie, de kern van wetenschappelijkheid is. Terwijl het meest interessante, moeilijke en verantwoordelijke werk toch zit in het grondig doordenken van je classificaties. Ik pleit daarom voor meer recht op nadenken, op bedachtzaamheid, in de wetenschap. En gelukkig ben ik daarin niet de enige.' ■

Dit interview is ook te beluisteren als podcast via je favoriete podcastapp of via <https://www.henw.org/podcast-overzicht>.